

Miran Komac

Soodločati o lastni usodi

/politična participacija avtohtone romske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji/¹

Uvod

Če bi želeli celovito razpravljati o politični participaciji Romske narodne skupnosti, bi morali obravnavati (vsaj) naslednja vsebinska področja:

- a. Institut občinskega svetnika (vloga in pomen)
- b. Volitve romskih svetnikov
  - Volilni imenik (kriteriji za vpis na volilni imenik)
  - Volilna komisija
- c. Romski svetnik kot varuh posebnih manjšinskih pravic
- d. Delokrog romskega svetnika
- e. Občinske komisije za romska vprašanja
- f. Vladna komisija za spremljanje položaja romske narodne skupnosti
- g. Svet romske skupnosti

Žal je čas današnje razprave preveč omejen, da bi lahko razpravljali o vseh opisanih tematikah. Zato bo predmet moje razprave ideja, zamisel, ki pravi:

Romi so **tradicionalna/zgodovinska narodna skupnost v Sloveniji** in ni potrebe, da bi bil participativni model romske narodne manjšine drugačen od participativnega modela italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Nekaj dolžnega spomina

Leta 1991 je na Inštitutu za narodnostna vprašanja nastal prvi zbornik o romski problematiki v Sloveniji. Listam po legendarnem zborniku Razprave in gradivo 25, ki smo ga naslovili z Romi na Slovenskem. V zborniku je objavljen tudi prispevek romskega aktivista Vlada

---

¹ Vabljen predavanje na mednarodni konferenci »Politična participacija in aktivizem Romov – uresničevanje in zagotavljanje pravic romske skupnosti na evropski, nacionalni in lokalni ravni«. Murska Sobota, 26. 4. 2013.

Rozmana. Njegovemu spominu in hrabrosti se velja oddolžiti tako, da navedem njegovo izpoved v celoti:

»Kot Romi živimo v Sloveniji že tisočletja. Tukaj smo preživel velika ponižanja, kajti vedno smo bili kot etnična skupina manjvreden narod potisnjeni na rob družbe. Danes, ko se končno Slovenija osamosvaja in postaja suverena država naroda, ki ji pripada, v njej živi, se rojeva in umira. Moram pa poudariti, da tukaj v Sloveniji že tisočletja živimo, se rojevamo in umiramo tudi mi Romi!

Končno želimo, da se uvrsti na dnevni red tudi naša romska problematika. Želimo vedeti kam spadamo. Želimo postati suvereni in priznani del slovenske države, tako kot so priznane nacionalne manjšine. Tudi mi smo ljudje, imamo svojo zgodovino, svojo preteklost, svojo kulturo, svojo osebnost in svoj ponos. Tudi mi predstavljamo družbo, ki se bori s svojimi problemi na širšem območju Slovenije in v vsaki občini posebej. Tukaj so socialno varstvena vprašanja, nepismenost ipd. Tukaj so še vedno ljudje iz občine Murska Sobota po vzoru bivših komunistično usmerjenih posameznikov, ki nam ponujajo rešitev Zveze Romov in po zgledu v okviru etničnih skupin. Ta rešitev ne pride več v poštev. To je pogorelo. Na ta način iščejo privilegije samo posamezniki, grebatorji!

Volja večine, volja naroda je drugačna! Ne priznavamo Zveze Romov, ne priznavamo etnično skupino!

Na celotnem območju slovenske države želimo obravnavati združevanje vseh v Sloveniji živečih Romov kot ZVEZO o ZDRUŽEVANJU ROMOV na območju celotne Slovenije.

Končno želimo enkrat razpravljati o problemih, ki nas vse težijo zato iznašamo Inštitutu za narodnostna vprašanja naslednje predloge:

- 1. Da pri reševanju nacionalne pravice Romov nima pravice nihče odločati o naši bodočnosti, ali kakorkoli vsiljevati svoje nazore in svojo voljo, razen nas Romov samih.*
- 2. Če je Slovenija dežela, v kateri živimo že tisočletja, smo lahko le enakopravni Slovenci ali kvečjemu nacionalna manjšina kot so Italijan in Madžari, ki živijo tukaj. Mislím, da nam to dejansko že pripada, kajti naši otroci obiskujejo slovenske šole, poleg materinega govorijo slovenski jezik, delamo v slovenskih ustanovah in podjetjih ter živimo za slovensko družbo in slovenski obstoj in čas.*
- 3. Nočemo in ne želimo biti še nadalje izrinjeni na rob družbe, kjer namesto nas odločajo o naši usodi drugi.*

Hočemo svoje pravice do dela, do obveznosti do države in do napredka. Hočemo se naslanjati predvsem na svoje lastne moči, si izboljšati življenjsko raven, oblikovati izobrazbo in svoje življenje na slovenski ravni. Želimo biti del slovenske družbe, katero sestavljamo in v kateri živimo.

Mislím, da se bo z dobro voljo, razumevanjem in dobrim medsebojnim sodelovanjem dalo rešiti marsikaj, tudi naš problem.»²

Ideja o izenačitvi statusa romske narodne skupnosti s položajem italijanske in madžarske narodne skupnosti, ni od danes. V obtoku je že skoraj dvajset let; vse od časov, ko se je snovala nova slovenska ustava. Dr. Dušan Plut je meseca maja leta 1991 zapisal:

V novi slovenski ustavi je potrebno opredeliti Rome kot avtohtono etnično skupnost ter v zakonodaji postaviti temelje za uresničitev njihovih posebnih kolektivnih pravic do lastnega jezika, kulture in drugih etničnih posebnosti. Reševanje romskega vprašanja torej ne bo več možno prepustiti zgolj finančnim možnostim in pripravljenosti posameznih občin ali krajevnih skupnosti v katerih živijo Romi. Seveda pa bo potrebno tudi aktivnejše sodelovanje samih Romov, zlasti na področju vzgoje in izobraževanja, zaposlitve in urejanje bivalnih pogojev. Samoorganiziranost je osnova za izboljšanje lastnih razmer ter ohranitev lastne kulturne identitete. Romom je potrebno do novih volitev zagotoviti pravico do neposredne zastopnosti v predstavniških telesih oblasti³.

Predlog Rajka Šajnoviča je bil še bolj določen:

V imenu slovenskih Romov predlagam, da se v IV. poglavju »Svoboščine, pravice in dolžnosti človeka in občana« s posebnim amandmajem uredi status Romov v Republiki Sloveniji. Predlagam, da se za 43. amandmajem doda nov 44. amandma, s katerim se v 250. členu ustave doda v prvem odstavku za besedami: italijanski, oziroma madžarski, beseda (IN ROMSKI) narodnosti je zajamčena pravica, da svobodno uporablja svoj jezik (ROMANI ČHIP), izraža in razvija svojo nacionalno kulturo ter v ta namen ustanavlja organizacije, uporablja svoje narodnostne simbole ter uresničuje druge, z ustavo določene pravice.

---

² Vlado Rozman, Romi – tisočletja živimo na slovenski zemlji in tu bomo tudi ostali. RiG, Inštitut za narodnostna vprašanja, 25 (1991), str. 135–136

³ Dr. Dušan Plut: Uvod. V: KLOPČIČ, Vera (ur.), NOVA K-LUKAN OVI Č, Sonja (ur.). *Romi na Slovenskem*.

Ustrezno bi bilo potrebno spremeniti tudi ostale odstavke 250. Člena ustave, 1. in 2. člen ustave

Varianta

*V 212. členu ustave se doda nov 5. odstavek z naslednjim besedilom:
Pravice in obveznosti Romov se uredijo z zakonom».⁴*

Ustrezno mero spomina terja tudi mnenje dr. Vaneka Šiftarja, ki je leta 1990 zapisal:

»Med sedanjimi predlogi za opredelitev statusa Romov sem zasledil naj bi jih izenačili z madžarsko in italijansko narodnostjo. Med tekstom sem že opozoril na bistvene sestavine, ki karakterizirajo Rome kot narodnostno skupnost in tudi kar jim pri tem 'manjka' (matična država, jezik, strnjena naseljenost...). Vsekakor pa moramo upoštevati razlike kot možnost za uresničevanje temeljnih narodnostno etničnih pravic. Z uveljavljanjem romskega statusa začnemo prav na začetku, skoraj bi rekel blizu absolutne ničle.

Njihov status mora opredeliti ustava. Na žalost v zadnjih letih hitimo s spreminjanjem ustav in kaj malo je ljudi, ki bi poznali vse spremembe in bi jih mogli tudi upoštevati ter spoštovati v konkretnem vsakdanjiku. Verjetno tudi sedaj pripravljena ustava suverene Slovenije ne bo brez potrebnih sprememb v bližnji bodočnosti. Pomembnejše kot mrtva ustavnopravna črka pri uresničevanju romske narodnostne skupnosti, mora biti zavest večinskega naroda in manjšine, da je vzpon manjšine pogoj svobodnega, vsestranskega razvoja vsakogar in vseh skupaj.

Prepričan sem, da po dosedanjih izkušnjah ne želimo ustave kot utopične deklaracije in zato moramo izhajati iz uresničljivosti v naši sedanjosti in kot prehodno predlagam ustavno besedilo:

Status in pravice Romske skupnosti se uredi z ustavnim zakonom»⁵

Filozofija dr. Vaneka Šiftarja je prevladala in je vse do dandanes ostala temeljno vodilo upravljanja z romskimi tematikami. Toda po dvajsetih letih se je položaj Romov in okolje, v

---

⁴ Rajko Šajnović: Ureditev statusa Romov kot narodnosti – osnutek amandmaja k ustavi Republike Slovenije. V KLOPČIČ, Vera (ur.), NOVAK LUKANOVIČ, Sonja (ur.). *Romi na Slovenskem*, (Razprave in gradivo – Treatises and Documents, 25). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1991, str. 131.

⁵ Vanek Šiftar: Romi-narodnostna ali etnična skupnost? V: KOMAC, Miran (ur.). *Narodnost – manjšina ali skupnost : urejanje, uresničevanje in varstvo pravic narodnosti (narodnih manjšin) v Republiki Sloveniji*, (Razprave in gradivo, 24). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1990, št. 24, str. 84

katerem živijo tako vsestransko spremenil, da lahko zavržemo tudi razmišljanje dr. Vaneka Šiftarja.

Politična participacija Romov

Najprej opomba o poimenovanju narodnih manjšin v Ustavi RS. V 65. členu Ustave Republike Slovenije je govora o **avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti**. Bi bilo hudo narobe, če bo govorili tudi o **avtohtoni romski narodni skupnosti**? Mislim, da ne.

Temeljni princip varstva narodnih manjšin v Republiki Sloveniji je *teritorialna zamejenost* – princip velja tako za italijansko, madžarsko kot romsko skupnost. Pripadniki *klasičnih* narodnih manjšin (Italijani, Madžari, Romi) imajo dvojno volilno pravico. Z določenimi razlikami med pripadniki italijanske in madžarske narodne manjšine na eni ter pripadniki romskega naroda na drugi strani. Pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo pravico, da na volitvah poslancev Državnega zbora ali na volitvah v organe lokalne samouprave (občine) oddajo po dva glasova. Prvi glas *uporabijo* za izbiro kandidata v skladu s svojo ideološko politično afiniteto, drugi glas pa za izvolitev posebnega poslanca narodne skupnosti. Pripadniki Romske skupnosti uresničujejo svojo *dvojno politično subjektiviteto* le na lokalnih volitvah.

Temeljno vodilo pri urejanju politične participacije romske skupnosti bi moralo biti, da naj se politično zastopstvo romske narodne skupnosti uredi na podoben način, kot je politično predstavništvo urejeno za pripadnike italijanske in madžarske narodnosti.

Ureditvev politične participacije romske narodne skupnosti je ostalo, če jo primerjamo z ureditvijo politične participacije pri Italijanih in Madžarih, na pol poti. Kot da bi se politični upravitelji *ustrašili* romske narodne skupnosti.

Občinski svetniki, pripadniki romske narodne skupnosti, so bili izvoljeni v 19. občinah. Izvoljeni so po večinskem načelu.⁶ Kandidate za člane občinskega sveta – predstavnike romske narodne skupnosti določijo volivci – pripadniki romske narodne skupnosti v občini, s

---

⁶ Zakon o lokalnih volitvah (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, št. 1/07, 10. člen 2. odstavek.

podpisi najmanj 15 volivcev ali organ društvene organizacije Romov v občini⁷. Zakon o evidenci volilne pravice določa, da se »volilna pravica državljanek in državljanov RS, pripadnic in pripadnikov italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti (v nadaljnjem besedilu: državljani RS, pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti) ter državljanek in državljanov RS, pripadnic in pripadnikov romske skupnosti (v nadaljnjem besedilu: državljani RS, pripadniki romske skupnosti) ... evidentira z volilnim imenikom«⁸. Tvorba volilnega imenika pripadnikov romskega naroda je urejena v členih 40 do 44 Zakona o evidenci volilne pravice.

Ključne določbe so zapisane v 41. členu Zakona o evidenci volilne pravice:

*»Volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, na območju, kjer ta skupnost živi, sestavi posebna komisija, ki jo na predlog društev oziroma zvez društev pripadnikov romske skupnosti imenuje občinski svet. Za vsako volišče se sestavi poseben volilni imenik. V volilni imenik državljanov RS, pripadnikov romske skupnosti, vpiše komisija državljan RS, ki je pripadnik romske skupnosti. Pripadnost romski skupnosti se ugotavlja na podlagi izjave državljan RS oziroma na podlagi vpisa v volilni imenik državljanov RS pripadnikov romske skupnosti na preteklih volitvah. V primeru dvoma se ravna v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek. Če niso izpolnjeni pogoji za vpis, komisija o tem izda odločbo. Komisija lahko določi podrobnejša merila za izpolnjevanje pogoja iz tretjega in četrtega odstavka tega člena«.*⁹

Ni znano, da bi katerakoli »posebna komisija« določila podrobnejša merila za vpis na volilni imenik. Vpis temelji na zaupanju in drugih »objektivnih kriterijih«. Kako bi izbrani pristop prestal sodno preverjanje ne vemo, saj sodna praksa iz tega naslova (še) ne obstaja.

Stranski produkt romskega političnega predstavništva

Osrednji pojem v slovenskem modelu varstva tradicionalnih narodnih manjšin je pojem narodno mešanega ozemlja. Ta pojem je v veljavi tako v primeru italijanske kot madžarske

---

⁷ Zakon o lokalnih volitvah (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, št. 1/07, 49. člen, 2. odstavek.

⁸ Zakon o evidenci volilne pravice (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, 1/07, 2. člen, 2. odstavek.

⁹ Zakon o evidenci volilne pravice (uradno prečiščeno besedilo). *Uradni list RS*, 1/07, člen 41

narodne manjšine. Na konceptu narodno mešanega ozemlja temelji princip (avtohtone) narodne skupnosti; v tej luči se nam določanje območja narodno mešanega ozemlja kaže kot *razvojna možnost v luči pridobivanja statusa klasične narodne manjšine*. Podobno kot imajo to urejeno Madžari in Italijani. Ta razvojna možnost je izjemno relevantna zato, ker Romi nimajo nobenih kapitalov (ne finančnega, ne človeškega, itd.). Če želijo pridobiti beneficije iz naslova varstva klasičnih, zgodovinskih narodnih manjšin, nujno potrebujejo ozemlje bivanja. Slovenski model varovanja *klasičnih narodnih manjšin* temelji namreč na teritorialnem principu. V slovenski ustavi je v rabi dikcija *območja, kjer ti skupnosti živita* (64. člen Ustave); oziroma, območja občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost (11. člen Ustave). V občinskih statutih se ta dikcija *prevaja* v narodnostno mešana območja.

Narodnostno mešano ozemlje je sestavljeno iz *območij naselij posamezne občine*, na katerem bolj ali manj strnjeno prebivajo pripadniki določene (avtohtone) narodne skupnosti. Nikjer ni določeno, kateri kriteriji so bili uporabljeni pri določanju tega ozemlja. Sklepamo lahko, da je na odločitev o tem, katero ozemlje naj se *proglasi* kot narodnostno mešano ozemlje, vplivalo objektivno dejstvo dolgotrajne, permanentne in prepoznavne prisotnosti pripadnikov določene narodne skupnosti na določenem ozemlju. Njihov poselitveni prostor se je ohranil kljub vojnim vihram, spreminjanju meja in *etničnemu čiščenju*. Na vprašanje, ali so bili za romsko skupnost uporabljeni podobni kriteriji, kot to velja za italijansko ter madžarsko narodno skupnost, bi težko odgovoril pritrdilno.

V primeru romske narodne manjšine je razprava o *romskem narodno mešanem ozemlju* povsem na začetku. Razprava o konstrukciji romskega narodno mešanega ozemlja, se bo morala nujno dotakniti še enega problema: *poimenovanja romskih naselij*. Ta so sedaj, po večini, priveski naselij, v katerih je večinsko prebivalstvo ne-romskega narodnega izvora. Zato se zanje ne uporabljajo njim lastna poimenovanja; naselja z večinsko romskim prebivalstvom imajo zato ime *slovenske vasi*, le hišna numeracija je neobičajna.

Mnogi bi to opredelili kot *uspešna integracija*. Je pa mogoče razmišljati tudi iz drugega zornega kota – ker *romskih naselij ni na zemljevidu*, se problematika teh naselij ureja v sklopu urejanja problematike/tegob naselij večinskega naroda – ta naselja imajo težave z vodo,

kanalizacijo, itd. ter z Romi!!¹⁰ Če bi bila »romska naselja« samostojna organizirana kot krajevne¹¹ ali vaške skupnosti¹² bi bilo (morda) lažje urejati tudi infrastrukturne težave »romskih naselij«. Predvsem pa bi morali Romi sami prevzeti največji del odgovornosti za razvoj naselij, v katerih prebivajo.

Umeščanje *romskih naselij* na zemljevid Slovenije ter njihovo poimenovanj je vredno obravnavati še iz enega zornega kota. Če bi pripadniki romskega naroda prebivali v »lastnih« naseljih, bi ta lahko preoblikovali v narodno mešana ozemlja, kar bi predstavljalo pomemben prispevek k oblikovanju romske narodne manjšine (skupnosti) v Sloveniji. Raba poimenovanja »pripadniki romskega naroda«, oziroma »pripadniki romske narodne skupnosti« mnogim ni pogodu! Ljubša jim je raba pojma etnična skupina. Razlog je bolj ali manj na dlani – z nerazvitim je lažje upravljati in manipulirati kot z »visoko razvitim« narodom. Ideja o samostojnih romskih naseljih je še vedno sprejeta (tako pri pripadnikih večinskega naroda, kot pri Romih) z določeno mero rezerve – strokovnjaki iz vrst večinskega naroda me obtožujejo, da ustvarjam etnično čista naselja, morda celo geto soseske; s strani Romov pa sem slišal očitek, »sedaj pa bodo vsi vedeli, kje smo!!« Moj odgovor je bil, da me te interpretacije spominjajo na šalo o nepismenem fantu/vojaku, ki je prišel k prijatelju s prošnjo, da mu prebere pismo, ki mu ga je poslalo dekle. Ampak, je rekel nepismeni, medtem, ko boš bral, ti bom zamašil ušesa, da ne boš slišal, kaj v pismu piše!!

Pomisleki in celo zavračanje poimenovanja pripadnikov romske skupnosti kot pripadnikov naroda skrivajo v sebi strah pred konstrukcijo nove »že tretje« narodne manjšine. In če bodo celo Romi (Cigani) dobili status narodne manjšine, le kam bo to še pripeljalo ...

---

¹⁰ Menim, da je takšen pristop mogoče razbrati tudi iz določb Javnega razpisa za sofinanciranje izdelave občinskih podrobnih načrtov za urejanje romskih naselij, objavljan v Uradnem listu RS, št. 93/2007 (12. 10. 2007).

¹¹ Kot je to, na primer, urejeno v Mestni občini Murska Sobota z ustanovitvijo krajevne skupnosti Pušča (dostopno na: <http://www.murska-sobota.si/sl/1.7.1.9.asp>), 2. 11. 2007.

¹² Kot je to, na primer, urejeno v Občini Tišina. Statut Občine Tišina določa, da na območju občine deluje tudi Romska vaška skupnost Vanča vas – Borejci (dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200738&dhid=89187>), 2. 11. 2007

Romski svetniki

Romski svetniki so izvoljeni na podoben način, kot so izvoljeni občinski svetniki italijanske, oz. madžarske manjšine. Postopek izvolitve občinskih svetnikov iz vrst manjšin je določen v Zakonu o lokalnih volitvah.¹³ Do tega nivoja ni razlik med posameznimi »avtohtonimi narodnimi manjšinami« – pripadniki vseh narodnih manjšin imajo dvojno volilno pravico. Obstajajo pa razlike na drugih področjih: na primer, kakšen mandat imajo romski občinski svetniki? Reprezentativni ali imperativni mandat? Komu so romski svetniki odgovorni?

Pri italijanski in madžarski narodni manjšini so to občinske samoupravne narodne skupnosti; katera institucija je to pri Romih? Naj bi to bila posebna delovna telesa, ki jih določa zakon o romski skupnosti? Toda te komisije dosegajo le raven konzultativnih organov. O oblikovanju Samoupravne skupnosti romskega naroda na nivoju občin (to bi bilo podobno kot je to urejeno pri italijanski in madžarski narodni manjšini), sestavljavci sedanjega zakona o romski narodni manjšini niso hoteli niti slišati. Pri analizi vloge in pomena romskega svetnika je izjemno pomembno še naslednje vprašanje: kakšno vlogo izvoljenim romskim svetnikom namenjajo župani in občinske uprave? Iz pogovorov z mnogimi romskimi svetniki je mogoče razbrati, da jih župani obravnavajo kot nekakšne vaške »stražmojstre«. Njihova naloga je, da skrbijo v romskih naseljih za red in mir (da Romi ne bi s svojim deviantnim delovanjem motili večinskega prebivalstva) ter da skrbijo za čistočo. Da bi romski svetniki morali postati *so-kreatorji razvojnih politik romske skupnosti* v posamezni lokalni skupnosti, se ne sliši prav pogosto. Bi pa to morali biti, saj so romski svetniki edini neposredno izvoljeni predstavniki romskega naroda v posamezni občini. Možnost voliti svetnika imajo vsi Romi s stalnim bivališčem v določeni občini.

Velja opozoriti še na en vidik instituta romskega svetnika. Politični svetniki/ aktivisti znajo biti pomemben **agens zavedanja romske skupnosti v Sloveniji o pripadanju eni narodni skupnosti/manjšini, ne glede na območje njihove naselitve in ne glede na množstvo različnosti, ki sestavljajo romsko narodno skupnost**. Romski svetniki bi morali biti nosilci zavedanja, da so v Sloveniji narodna manjšina; zato jim pripada prav isti obseg pravic in dolžnosti, kot jih imata italijanska in madžarska narodna manjšina. Temeljni namen

---

¹³ Zakon o lokalnih volitvah (uradno prečiščeno besedilo). *Uradni list RS*, št. 94/2007

usposabljanja romskih svetnikov za učinkovito politično delo je v prav izgrajevanje zavesti, da je potrebno v luči odpravljanja njihove družbene obrobnosti, spremeniti obravnavo njihovega statusa – od obravnave romske skupnosti kot amorfne etnične skupine, katere zaščitni znak je revščina in družbena obrobnost, do obravnave romske skupnosti kot izgrajene narodne manjšine.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji in politično predstavništvo

Leta 2007 je bil po petnajstih letih »priprav« sprejet Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji (*Uradni list RS*, št. 33/07). Kaj ponuja Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji Romom na področju politične participacije? Nič kaj dosti!

Zakon ustanavlja v občinah, v katerih se izvolijo posebni romski svetniki posebna delovna telesa¹⁴. Delovno telo je občinska konzulta za romska vprašanja, brez omembe vrednih pristojnosti¹⁵. Področje politične participacije romske narodne manjšine na občinskem nivoju

---

¹⁴ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS*, št. 33/07, člen 7

(1) V občinah, v katerih se v skladu z zakonom, ki ureja lokalno samoupravo, voli predstavnik romske skupnosti v mestni oziroma občinski svet (v nadaljnjem besedilu: občinski svet), se v občinskem svetu ustanovi posebno delovno telo za spremljanje položaja romske skupnosti.

(2) Delovno telo iz prejšnjega odstavka je sestavljeno iz najmanj šestih članov oziroma članic (v nadaljnjem besedilu: član), od katerih je največ polovica prebivalk oziroma prebivalcev občine, ki niso člani občinskega sveta, od slednjih pa večina pripadnikov romske skupnosti.

(3) Predstavnik romske skupnosti v občinskem svetu je po svoji funkciji član delovnega telesa iz prvega odstavka tega člena.

(4) Delovno telo iz prvega odstavka tega člena se ustanovi v skladu z zakonom, ki ureja lokalno samoupravo.

(5) Ne glede na določbo prvega odstavka tega člena lahko tudi druge samoupravne lokalne skupnosti ustanovijo posebno delovno telo za spremljanje položaja romske skupnosti ob smiselni uporabi določb tega člena.

¹⁵ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS*, št. 33/07, člen 8

Delovno telo iz prejšnjega člena zlasti:

- spremlja in obravnava položaj pripadnikov romske skupnosti v samoupravni lokalni skupnosti;
- obravnava in daje predloge ter pobude o vprašanjih, ki se nanašajo na položaj pripadnikov romske skupnosti in njihove pravice;
- dejavno sodeluje pri uresničevanju razvojnega programa samoupravne lokalne skupnosti, zlasti pa pri programih in razreševanju vprašanj, ki se nanašajo na položaj in razvoj romske skupnosti v samoupravni lokalni skupnosti;
- obravnava vprašanja, povezana z ohranjanjem romskega jezika in kulture;
- sodeluje z romskimi društvi in drugimi njihovimi organizacijami v samoupravni lokalni skupnosti

je daleč od rešitev, ki jih poznamo v primeru italijanske in madžarske narodne manjšine. Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih¹⁶ določa, da

»za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja ustava Republike Slovenije, za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah, ustanavljajo pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti na območjih, kjer avtohtono živijo, samoupravne narodne skupnosti.«¹⁷

V 2. členu pa je določeno, da so

»Samoupravne narodne skupnosti osebe javnega prava«¹⁸.

Zakaj se podobne rešitve niso našle za romsko narodno manjšino, ni jasno. Izgovori, da je določbo o samoupravnih narodnih skupnostih za italijansko in madžarsko narodno manjšino mogoče najti v ustavi, za Rome pa temu ni tako, so jalovi. V ustavi namreč nikjer ne piše, da se varstvo romske narodne manjšine ne sme približati modelu varstva italijanske oz. madžarske narodne manjšine.

Na nacionalnem nivoju zakon o romski skupnosti ustanavlja Svet romske skupnosti Republike Slovenije. Ta zastopa interese romske skupnosti v odnosu do državnih oblasti¹⁹. Njegove pristojnosti so konzultativne narave.²⁰ Obveza državnih oblasti, da morajo pred odločanjem o zadevah, ki zadevajo romsko skupnost pridobiti mnenje Sveta romske skupnosti, je sicer zapisana. Toda ta obveza je bolj ali manj moralnega pomena – nikjer namreč ne piše, da morajo mnenje Sveta organi spoštovati, še manj upoštevati pri uresničevanju načrtovanih politik.

---

¹⁶ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih. *Uradni list RS*, št. 65/1994

¹⁷ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih. *Uradni list RS*, št. 65/1994, 1. člen

¹⁸ Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih. *Uradni list RS*, št. 65/1994, 2. člen

¹⁹ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS*, št. 33/07, člen 9

(1) Ustanovi se Svet romske skupnosti Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: svet).

(2) Svet predstavlja interese romske skupnosti v Sloveniji v razmerju do državnih organov.

(3) Svet je oseba javnega prava. Pravno osebnost pridobi z dnem ustanovitve.

²⁰ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS*, 33/07, člen 12

(1) Svet lahko daje Državnemu zboru Republike Slovenije, Državnemu svetu Republike Slovenije, vladi, drugim državnim organom, nosilcem javnih pooblastil in organom samoupravne lokalne skupnosti predloge, pobude in mnenja v zadevah iz svoje pristojnosti.

(2) Državni organi, nosilci javnih pooblastil in organi samoupravne lokalne skupnosti morajo pridobiti predhodno mnenje sveta, kadar sprejemajo ali izdajajo predpise in druge splošne pravne akte, ki se nanašajo na položaj romske skupnosti.

Svet romske skupnosti nima nobenih omembe vrednih pristojnosti. Njegovo delovanje je omejeno na razprave, pripravljanje sugestij, predlogov in mnenj; mnenja niso obvezujoča, zato je Svet nekakšen romski debatni klub. V Poslovniku sveta romske skupnosti²¹, so naloge sveta določene v 10. členu. Poleg nalog, ki jih opredeljuje Zakon o romski skupnosti, so svetu dodeljene še naslednje posvetovalne funkcije:

- »– spremlja in obravnava položaj pripadnikov romske skupnosti;
- obravnava in daje predloge ter pobude o vprašanih, ki se nanašajo na položaj pripadnikov romske skupnosti in njihove pravice;
- dejavno sodeluje pri uresničevanju razvojnega programa, zlasti pri programih in razreševanju vprašanj, ki se nanašajo na položaj in razvoj romske skupnosti;
- obravnava vprašanja, povezana z ohranjanjem romskega jezika in kulture;
- sodeluje z romskimi društvi in drugimi njihovimi organizacijami, Zvezo Romov Slovenije in romskimi svetniki;
- prizadeva si za izboljšanje položaja romske skupnosti v Sloveniji;
- skrbi za ohranitev identitete in posebnosti romske skupnosti, še posebej pri vzgoji in izobraževanju romskih otrok ter ohranjanju in razvijanju romske kulturne dejavnosti ter informiranju;
- spodbuja soodločanje pripadnikov romske skupnosti pri zadevah, ki zadevajo njihove posebne pravice;
- predlaga člane v delovna telesa državnih organov, nosilcev javnih pooblastil in organov samoupravnih lokalnih skupnosti, kadar ti obravnavajo zadeve, ki se nanašajo na romsko skupnost;
- razvija in ohranja stike z romskimi organizacijami v drugih državah.«²²

Najkrajši konec je v tej konstrukciji izvlekla (vsaj navidezno) Zveza Romov Slovenije. Res je, da ima možnost vpliva na sestavo Sveta romske skupnosti, vendar nikjer ni določeno, da imajo člani sveta, izvoljeni s strani Zveze Romov imperativni mandat? Na vprašanje, zakaj se

---

²¹ Poslovník Sveta romske skupnosti Republike Slovenije. *Uradni list RS*, št. 94/2007 (16.10.2007)

²² Poslovník Sveta romske skupnosti Republike Slovenije. *Uradni list RS*, št. 94/2007 (16.10.2007), 10. člen

sestavljavci zakona niso zgledovali po že obstoječih rešitvah na področju političnega predstavnštva italijanske in madžarske narodne manjšine, je verjetno možnih več odgovorov.

Rešitve na področju politične participacije kažejo, da snovalci zakona obravnavajo romski narod kot skupnost v fazi večne (politične) adolescence, kot skupnost, ki potrebuje, zaradi obilnih razvojnih zaostankov in statusa *deviantnosti*, ustrezen nabor tutorjev in paznikov. Če želimo povečati njihovo odgovornost za lasten razvoj, če jih želimo pretvoriti v subjekt lastnega razvoja, ki ne bo večno prisesan na državne socialne jasli, potem jim je potrebo zagotoviti ustrezen nivo samouprave, ki ji »načelujejo« odgovorni, legitimno izvoljeni romski predstavniki. Skratka, oblikovati bi bilo potrebno takšen sistem političnega predstavnštva, ki bi iz zveze romskih vaških skupnosti/društev ustvaril romsko skupnost v Republiki Sloveniji.

Romski svetniki na delu

Za celovito oceno instituta romskega svetnika si velja zastaviti vprašanje: ali so romski svetniki pri svojem delu učinkoviti? Ali je njihovo delo pripomoglo k odpravljanju razvojnih zaostankov romske skupnosti v Sloveniji?

Verjetno so mnogi izmed romskih svetnikov pričakovali več. Postavlja se vprašanje, kateri so ključni problemi/ovire, ki romskim svetnikom onemogočajo učinkovito (so)delovanje v občinskem političnem življenju? Nekaj *zadržkov* poznamo. Vemo, da je nivo dosežene izobrazbe pri večini romskih svetnikov nizek, zato težko pridobivajo verodostojne informacije, povečini nimajo zadostnega obsega znanja za uspešno delovanje v političnem življenju, da posedujejo skromen obseg političnih veščin. Če k temu dodamo še odnos mnogih županov do romskih svetnikov, dobimo zajeten spisek razlogov za nizko učinkovitost romskih svetnikov.

Da bi romski svetniki dosegli zadovoljiv nivo znanja za uspešno delo v politiki, je potrebno poskrbeti za ustrezen obseg in nivo stalnega izobraževanja.²³ Izobraževanje je torej

---

²³ Za izobraževanje romskih svetnikov je bila izbrana pot, ki jo mnogi uvrščajo med znanstveno fantastiko

namenjeno izboljšanju možnosti romskih svetnikov za aktivno sodelovanje v politiki, ki naj vodi k odpravljanju »razvojnih zaostankov« romskega naroda! Izobraževanje romskih svetnikov ima še eno izjemno pomembno funkcijo: prispevati mora k ustvarjanju romske politične elite. Ta je sedaj številčno skromna; prav skromen nabor usposobljenih političnih aktivistov je razlog za počasno razklepanje »začaranega kroga revščine«.

Zaključek

Kaj bi bilo potrebno storiti, da bi se romska narodna skupnost približala ureditvi političnega zastopstva, kot ga poznamo v primeru avtohtone madžarske in italijanske narodne skupnosti?

1. Dopolniti Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih;
2. Spremeniti Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji; in

---

– raba *osebnega računalnika in interneta*. Kako uporabiti osebni računalnik, ko se del romske skupnosti, vključno z nekaterimi romskimi občinskimi svetniki, ukvarja primarno z *elementarnimi življenjskimi potrebami*: napeljava pitne vode, elektrike in kanalizacije v romska naselja. Je to res znanstvena fantastika ali zgolj *stereotipna predstava pripadnikov večinske populacije*? Kljub mnogim pomislekom, zadržkom, posmehovanju in zasmehovanju, je bila izbrana pot znanstvene fantastike: v partnerstvu med romskimi svetniki, Regionalno razvojno agencijo Mura iz Murske Sobotice ter Študentskim raziskovalnim inkubatorjem FDV je nastala *Spletna stran za romske svetnike* (www.romsvet.si).

Namen spletne strani je ustvariti mesto, ki bo omogočalo:

1. stalen stik med romskimi svetniki; predvidevamo, da bi konstanten stik med romskimi svetniki predstavljal ustrezno metodo preseganja teritorialnih pripadnosti znotraj iste narodne skupnosti; to je običajno prva faza v »tvorbi naroda«; skratka, spletno mesto je lahko metoda izgrajevanja zavedanja o pripadnosti romski narodni manjšini v Sloveniji.
2. Predvidevamo, da bi informacije, ki jih ponuja spletno mesto, pripomoglo k dvigu kvalitete delovanja občinskega svetnika, kar bo (upati je) pripomoglo k prevladi prepričanja, da je napredek romske skupnosti v veliki meri odvisen od njihove lastne agilnosti. Romski občinski svetnik postaja ključna osebnost v procesu urejanja romske problematike v Sloveniji. Vloga Zveze Romov je z novim zakonom o romski skupnosti obrobna, novonastale občinske komisije in Romski svet Republike Slovenije, pa imata tako ali tako le *vlogo konzulte*. Da je moj razmislek pravilen, je mogoče razbrati iz določb omenjenega javnega razpisa o sofinanciranju izdelave občinskih podrobnih načrtov za urejanje romskih naselij. Tam je zapisano, da mora vloga občine vsebovati tudi »izjavo romskega svetnika o sodelovanju romske skupnosti pri urejanju prijavljenega naselja«. Ne omenjajo se niti romska društva, ne Zveza Romov, ne občinske komisije!
3. Usposobljenost romskih svetnikov za delo z računalniškimi orodji je v tem trenutku zamejena. V luči odpravljanja tega zaostanka načrtujemo v proces računalniškega opismenjevanja vključiti študente višjih letnikov, različnih fakultet, različnih univerz. Študenti bi bili romskim svetnikom lahko sočasno tudi politični svetovalci. Ima pa vključitev študentov v ta proces še en namen. Širiti pomen znanja kot vrednote!! Delovanje študentov med romskimi svetniki ima še »kolateralno željo«. Mlade Rome opozarjati na nujno izobraževanja; in to ne samo za poklicno izobraževanje, ampak primarno za univerzitetno izobraževanje. Brez univerzitetno izobražene elite bo napredek romske skupnosti potekal le počasi.

3. Določiti kriterije za vpis na volilni imenik pripadnikov romske narodne skupnosti.

Če želimo povečati njihovo odgovornost za lasten razvoj, če jih želimo pretvoriti v subjekt lastnega razvoja, ki ne bo večno prisesan na državne socialne jasli, potem jim je potrebno zagotoviti ustrezen nivo samouprave, ki ji *načelujejo* odgovorni, legitimno izvoljeni romski predstavniki. Le tako bi se sklenil trikotnik vsakega političnega delovanja, ki je sestavljen iz *pravic, dolžnosti in odgovornosti*.

Ureditev politične problematike v zakonu o romski skupnosti je skladna z opisano *tutorsko percepcijo* večinskega naroda do Romov. To je mogoče trditi tako za lokalno samoupravo, kot za nacionalno raven. Posebej problematična je sestava reprezentativnega organa, Sveta. Politično predstavništvo Romov je neka čudna mešanica *reprezentativne demokracije* in *samoupravnega korporativizma*. Sestava sveta je takšna zato, ker to ustreza tako državi (ne glede na to, katera politična opcija je na oblasti), kot delu romske narodne manjšine. Spominjam se, da so bili do moje tedanje zamisli odklonilni skoraj da vsi tedanji romski voditelji. Nekaj je k temu prispevalo nepoznavanje slovenskega narodno manjšinskega zaščitnega modela, pretežni del zavračanja pa je izviral iz znane *politične kombinatorike*: kaj pa če ne bom izvoljen? Dobro je imeti še enega asa v rokavu, z demokracijo včasih ni šale.

Ad 1.

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih iz leta 1994 je potrebno dopolniti na naslednji način:

v 1. členu, bi dodali:

*»Za uresničevanje posebnih pravic, ki jih zagotavlja ustava Republike Slovenije, za uveljavljanje svojih potreb in interesov in za organizirano sodelovanje pri javnih zadevah, ustanovijo pripadniki italijanske, madžarske **in romske** narodne skupnosti na območjih, kjer avtohtono živijo, samoupravne narodne skupnosti«.*

Podobno dopolnilo bi dodali v 3. členu, 4.alineja:

»Samoupravne narodne skupnosti opravljajo naslednje naloge:

– v skladu z ustavo in zakonom samostojno odločajo o vseh vprašanjih iz svoje pristojnosti,

- v skladu z zakonom dajejo soglasje k zadevam, ki se nanašajo na varstvo posebnih pravic narodnih skupnosti, o katerih odločajo skupaj z organi samoupravnih lokalnih skupnosti,
- obravnavajo in proučujejo vprašanja, ki zadevajo položaj narodnih skupnosti, sprejemajo stališča in dajejo predloge ter pobude pristojnim organom,
- spodbujajo in organizirajo dejavnosti, ki prispevajo k ohranjanju narodne identitete pripadnikov italijanske, madžarske in romske narodne skupnosti.«

In v 6. členu:

»Pripadniki italijanske, madžarske in romske narodne skupnosti, ki avtohtono živijo na narodnostno mešanih območjih, ustanovijo občinske samoupravne narodne skupnosti.«

Dopolnilo potrebuje še 9. člen:

»Občinske samoupravne narodne skupnosti se povezujejo v italijansko, madžarsko oziroma romsko samoupravno narodno skupnost v Republiki Sloveniji.

Najvišji organ samoupravne narodne skupnosti je svet samoupravne narodne skupnosti.«

V 19. členu bi dodali:

»Sklep o razpisu prvih volitev v svet občinske samoupravne narodne skupnosti in sklep o številu članov sveta sprejmejo dosedanje občinske samoupravne skupnosti italijanske, madžarske in romske narodnosti za območje dosedanjih občin.«

Kdaj se bo na podoben način dopolnila tudi Ustava Republike Slovenije, pa si ne bi upal napovedati.

Ad 2.

V Zakonu o romski skupnosti bi 10. člen preprosto črtali. Oziroma bi njegovo vsebino nadomestili z naslednjo vsebino: »Zastopstvo romske narodne skupnosti ureja Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih«.

Hipotetični prikaz sestave Sveta romske skupnosti v *novi sestavi*: Svet sestavljajo vsi romski svetniki, ki so izvoljeni v skladu z določili Zakona o lokalni samoupravi v 20 občinah. Sedež Sveta Romske skupnosti bi moral biti v Ljubljani. Prenos sedeža Sveta Romske skupnosti v Ljubljano je več kot simbolnega pomena. Če bi se ugotovilo, da so Romi tradicionalno, dolgotrajno in stalno naseljeni še v drugih občinah (recimo Ribnica), ali v mestih (Ljubljana,

Celje, Velenje, Maribor) bi se število članov sveta moralo ustrezno povečati. Ustrezno rešitev bi veljalo poiskati tudi za Sinte.

Iz zaščitnega modela so izključeni vsi priseljeni Romi (podobno kot so iz modela varstva manjšin izključeni priseljeni Italijani, Madžari – zunaj narodno mešanega ozemlja, Albanci, Srbi, Hrvati, itd.). Priseljenim Romom pripadajo vse pravice iz naslova ohranjanja jezika in kulture (61. člen Ustave RS²⁴), kot to velja za vse priseljence. Torej, priseljenim Romom ni sogovorec Urad za narodnosti, ampak ministrstvo za kulturo, nekaj malega tudi Ministrstvo za šolstvo.

Ad 3

Odsotnost kriterijev omogoča *raztegljivo članstvo*, tako rekoč pripadnost narodni manjšini *na klic*, ali pa je to *zadnje zatočišče brezposelnih civilov*. Bilo bi *fluidnosti* manj, če bi imeli točno določene, z zakonom predpisane kriterije. Morda me bo nekdo obtožil *narodne (rasne) selekcije*. Kar naj! Mene pa vseeno zanima, kakšne značilnosti morajo imeti izbranci, da jim je podeljena dvojna volilna pravica (imajo tudi v naprej zagotovljeno svetniško mesto) in zakaj sem jaz iz spiska izbrancev izključen?

Menim, da bi bili kriteriji za vpis na posebni volilni imenik potrebni tudi tedaj, če bi vse tri narodne skupnosti imele samo enojno volilno pravico, pa bi bil mandat pripadnikom narodnih skupnosti zagotovljen ne glede na število oddanih glasov. Pred nekaj leti sem predlagal, da se z zakonom določijo naslednji kriteriji za vpis v posebni imenik pripadnikov romske (madžarske in italijanske) narodne skupnosti:

1. so državljani Republike Slovenije;
2. od rojstva živijo na tistih območjih v Republiki Sloveniji, na katerih pripadniki narodnih manjšin dolgotrajno in kontinuirano živijo;
3. imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji;
4. se javno izrekajo, da so pripadniki romske narodne skupnosti;
5. obvladajo romski jezik;
6. vsaj eden od staršev se opredeljuje (se je opredeljeval) kot pripadnik romske narodne skupnosti.

---

²⁴ Ustava Republike Slovenije, 61. člen: Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

Navedeno je povsem v skladu z evropskim modelom varstva klasičnih, zgodovinskih, narodnih manjšin. Iz tega modela so izključeni tako priseljenci, kot politični begunci in azilanti.

Ali imamo opraviti v obstoječem modelu varstva narodnih manjšin z dopustnim razlikovanjem, ali je možno govoriti o očitni diskriminaciji na etnični osnovi? Sam pravim, da *v tem razlikovanju ni diskriminacije*. Ni časa, da bi to misel na tem mestu razložil. Ampak o tem sem že večkrat govoril, večkrat je že bilo moje stališče tudi objavljeno. Gre za preprosto razlikovanje med tistimi, ki so prišli prostovoljno, in tistimi, ki jih je tu pustila zgodovina, če so to hoteli ali ne.

Literatura in viri:

- Flander, Benjamin (2004) *Pozitivna diskriminacija*. Ljubljana: FDV.
- Komac, Miran (1999) *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Obreza, Janez (2003) *Romi v slovenskem pravnem redu in njihova politična participacija na lokalni ravni v luči predvidenih zakonskih sprememb*. V: Klopčič, Vera in Miroslav Polzer *Evropa, Slovenija in Romi*, 56. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Plut, Dušan (1991) *Uvod*. V Klopčič, Vera (ur.) in Sonja Novak-Lukanovič (ur.) *Romi na Slovenskem*, 7. (Razprave in gradivo / Treatises and Documents, 25). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Rozman, Vlado (1991) *Romi – tisočletja živimo na slovenski zemlji in tu bomo tudi ostali*. V Klopčič, Vera (ur.) in Sonja Novak-Lukanovič (ur.) *Romi na Slovenskem*, (Razprave in gradivo / Treatises and Documents, 25). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Šajnovič, Rajko (1991) *Ureditev statusa Romov kot narodnosti – osnutek amandmaja k Ustavi Republike Slovenije*. V Klopčič, Vera (ur.) in Sonja Novak-Lukanovič (ur.) *Romi na Slovenskem*, 131. (Razprave in gradivo / Treatises and Documents, 25). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Šiftar, Vanek (1990) *Romi – narodnostna ali etnična skupnost?* V Miran Komac (ur.) *Narodnost – manjšina ali skupnost: urejanje, uresničevanje in varstvo pravic narodnosti (narodnih manjšin) v Republiki Sloveniji*, 84. (Razprave in gradivo, 24). Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Javni razpis za sofinanciranje izdelave občinskih podrobnih načrtov za urejanje romskih naselij, *Uradni list RS*, št. 93/2007.
- Law on Self-Governing Ethnic Communities. Official Gazette RS, No. 65/94. Odločba o ugotovitvi skladnosti z ustavo zakona o volitvah v Državni zbor, zakona o lokalnih volitvah, 22. člena Zakona o evidenci volilne pravice, četrtega odstavka 53. člena, 134. člena in drugega odstavka 140. Člena statuta Mestne občine Koper, o ugotovitvi protiustavne pravne praznine v Zakonu o evidenci volilne pravice ter o delnem zavrženju pobude. Št. U-I-283/94. *Uradni list RS*, št. 20/1998.

Odločba Ustavnega sodišča: U-I-416/98-38, z dne 22. 3. 2001. *Uradni list RS*, št. 28/2001.

Poslovnik Sveta romske skupnosti Republike Slovenije. *Uradni list RS*, št. 94/07. Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Avstrije o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti. *Uradni list RS*, št. XX/XX.

Ustava Republike Slovenije, *Uradni list RS*, 33/9 (28. 12. 1991).

Ustavno sodišče Republike Slovenije, št. U-I-315/02 (3. 10. 2002), *Uradni list RS*, št. 87/2002.

Ustavno sodišče, odločba št. U-I-345/02 (14. 11. 2002), *Uradni list RS*, št. 105/2002.

Zahteva Vlade Republike Slovenije za začetek postopka za oceno skladnosti statutov občin Beltinci, Grosuplje, Krško, Semič, Šentjernej in Trebnje z ustavo in Zakonom o lokalni samoupravi (*Uradni list RS*, št. 72/93, 6/94-odl. US, 45/94-odl. US, 57/94, 14/95, 20/95-odl. US, 63/95—obvezna razlaga, 9/96- odl. US, 44/96-odl. US, 26/97, 70/97, 10/98, 74/98, 59/99-odl. US, 70/00 in 51/02). Dostopno na: <http://www.svlr.gov.si/fileadmin/svlr.gov.si/pageuploads/loksam05/sklepivrs/romskl.htm> (7. 11. 2007).

Zakon o lokalni samoupravi. *Uradni list RS*, št. 73/1993.

Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih. *Uradni list RS*, št. 65/1994.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o lokalni samoupravi. *Uradni list RS*, št. 51/2002.

Zakon o evidenci volilne pravice (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, št. 1/07.

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji. *Uradni list RS*, št. 33/07.

Zakon o lokalnih volitvah (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, št. 94/07.

Zakon o lokalnih volitvah (uradno prečiščeno besedilo), *Uradni list RS*, št. 94/2007.